

KİTAP TANITIMI

Münevver Okur MERİÇ, *Sultan Cem Hayatı, Esareti, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirleri*, PSY Vakıf Sistem Matbaa Müdürlüğü, Birinci Baskı, Ankara 2006, (XIX+665 s.)

Bekir AKŞİT*

Özet

Bu çalışmada Münevver Okur Meriç'in Sultan Cem Hayatı Esareti, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirleri adlı esiri tanıtılmaya çalışılmıştır. Sultan Cem'in hayatı, edebî kişiliği, eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Münevver Okur Meriç'in bu konuya yaptığı katkılar üzerinde durulmuş, çalışmanın tarih bilimine yapacağı katkı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sultan Cem, II. Bayezid, Osmanlı, Konya, İktidar Mücadelesi.

BOOK REVIEW

Münevver Okur MERİÇ, *Sultan Cem, His Life, Captivity, Literary Personality, Works and Poems.*

Abstract

Münevver Okur Meriç's book about Sultan Cem, his Life, Captivity, Literary Personality, Works and Poems is introduced in this paper. Information about Sultan Cem's life, literary personality and works are given in the article. Münevver Okur Meriç's contribution to the subject is emphasized, contribution of her work to history is mentioned.

Key Words

Sultan Cem, Bayezid II, Otoman, Konya, Power Struggle.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya/Türkiye. bekiraksit@hotmail.com

Son yıllarda tarihteki önemli şahsiyetleri konu alan biyografiler ve araştırmalar giderek artmıştır. Tarih, salt ekonomik ve siyasi olaylardan meydana gelen bir disiplin değildir. Özelde insanın, genelde ise toplumun tüm fonksiyonlarının incelenmesiyle tarih faydacı bir nitelik kazanabilir.

Bilindiği gibi taht Osmanlı İmparatorluğundaki her şehzadenin hakkı idi ve bütün şehzadeler buna göre yetiştirilirdi. Bu durum, beraberinde kardeşler arasında bir rekabet meydana getirmiştir. I. Murad Osmanlı İmparatorluğunda iktidara sahip olmak için kardeşlerini ortadan kaldıran ilk padişah'tır. Ancak Fatih Sultan Mehmed, "*Kanunnâme-i Âl-i Osman*" olarak adlandırılan ilk kanunu hazırlamak suretiyle, imparatorluğun yararı adına kardeş katline müsaade etmiştir. Bu tarihten I. Ahmed'in padişah olmasına kadar bu kanun uygulanmıştır. I. Ahmed zamanında ortaya konan "*ekber ve erşed*" sistemi kardeş katlini önlemiştir.

Osmanlı imparatorluğu içindeki en önemli taht mücadelelerinden biri de Fatih Sultan Mehmed'in oğulları Sultan Cem ve II. Bayezid arasında gerçekleşmiştir. II. Bayezid'in taht mücadelesini kazanmasından sonra Sultan Cem zaman içinde bilinmeyen bir konu olmuş, tarih içerisinde kayıp bir şehzade haline gelmiştir. Bahsettiğimiz bütünlük gereğince göz önünde olan padişahlar kadar taht üzerinde hakkı bulunan şehzadelerin de önemi ne değinmek gerekir.

Münevver Okur Meriç'in "*Sultan Cem Hayatı, Esareti, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirleri*" adlı eserinde Sultan Cem'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Sultan Cem hakkında bilinmeyen gerçekler ortaya konmuş, yanlış bilinen konulara açıklık getirilmiştir. Konu hakkında kaynak oluşturacak kasideler, mektuplar ve tarih yazıcılarının eserlerinden yapılan alıntılara yer verilmiş, gerektiğinde bunların transkripsiyonları ve sadeleştirilmiş halleri de eserde yer almıştır. Eserin hazırlanmasında arşiv kaynaklarının ve birinci elden kaynakların kullanılması çalışmanın güvenilirliğini arttırmıştır

Birinci Bölüm (s.1-311) "*Sultan Cem'in Hayatı ve Ailesi*" başlığı altında toplanmıştır. Birinci bölüm kendi içerisinde "Esaretten Önceki Hayatı", "Esaretinin Başlangıcı ve Esaretteki Hayatı" ve son olarak "Sultan Cem'in Ailesi" olarak üç ana başlığa ayrılmıştır:

Esaretten Önceki Hayatı (s.1-117); Edirne Sarayı'ndaki hayatı, Kastamonu valiliği ve bu sırada gelişen olaylar, Karaman'a geçişinden sonra gelişen olaylar ve Cem aleyhtarlığının başlaması, Sultan Cem'in Anadolu'dan uzaklaşması, son olarak Sultan Cem'in kardeşiyle tekrar muharebeye Anadolu'ya dönüşü bölümlerinden ve alt başlıklardan oluşmaktadır.

Eserde verilen bilgiye göre, Sultan Cem 23 Aralık 1459 da Edirne sarayında dünyaya gelir. Fatih Sultan Mehmed şehzadesine Cem adını verir.

Şehzade Cem ilk eğitimini burada almaya başlar. On yaşlarında Kastamonu valisi olarak görevlendirilir. On üç yaşında iken sünnet düğünü olmuştur. Yazar burada Sultan Cem'in düğününün sönük geçmesi sebebiyle ağabeylerini kıskandığı yönündeki iddiaları çürütmüştür(s.6). Otlukbeli muharebesi sırasında taht naibi olarak görevlendirilmesi babasının ona olan inancını göstermektedir. Sonrasında Karaman valiliği yapar. Bu dönemde Konya'da ikamet eder ve burada Oğuz Han adını verdiği bir oğlu olur. Fatih Sultan Mehmed'in ölümüyle devlet adamları ikiye ayrılır. II. Bayezid'in taraftarları Sultan Cem'i destekleyenleri ortadan kaldırılır ve ordu II. Bayezid lehine ayaklandırılır. Saltanatın hangi şehzadeye geçeceği konusundaki görüş ayrılıkları II. Bayezid'in cülus hazırlıkları ile zayıflar. Diğer taraftan Sultan Cem de, Konya civarında ordusunu toplar. Bursa üzerine gidilerek şehir Sultan Cem himayesine alınır. Burada Sultan Cem adına hutbe okutulup, para bastırılır ve Sultan Cem Anadolu Sultanı unvanını alır. Daha sonrasında Yenişehir yenilgisi ile Sultan Cem Konya'ya döner. Burada uzun müddet kalmayarak hac yolculuğu için Konya'dan ayrılıp Kahire'ye doğru yola çıkar. Kahire'de dört yıl kaldıktan sonra hac yolculuğunu tamamlayarak Anadolu'ya döner. II. Bayezid ile anlaşmaya varamayan Sultan Cem hayatının tehlikede olması nedeniyle Anadolu'dan ayrılır. Bu olaylar silsilesinden sonra, Sultan Cem'in Anadolu'dan ayrılmak zorunda kalmasının sebepleri ayrıntılı olarak belirtilmiş ve bu sebeple Sultan Cem'e yapılan iftiraların asılsız olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Esaretin Başlangıcı ve Esaretteki Hayatı (s.118-270); esaretin ilk durağı Rodos ve burada gelişen olaylar, esaretin ikinci durağı Fransa ve hapis yılları, esaretin son durağı Roma ve Vatikan sarayındaki hayatı son olarak Roma'dan ayrılışı ve ölümü kısımlarından ve alt başlıklardan oluşmaktadır.

Sultan Cem, can güvenliğinin tehlikeye düşmesi üzerine Karamanoğlu Kasım Bey'in tezgâhladığı plan doğrultusunda on günlük yolculuk sonrasında 30 Temmuz 1482 de Rodos'a ulaşır. Asi Şehzade olarak anılmasına neden olacak bu yolculuk için mecbur duruma düşürülmesi anlatılmıştır. Sultan Cem Rodos'ta iken II. Bayezid'in Rodos yöneticileri ve Avrupalı devletleriyle yaptığı görüşmeleri, buna karşılık Sultan Cem'in de Rodos yöneticileri ile görüştüğü, Rodos yöneticilerinde Hristiyan devletler ile görüşme yaptığı eserde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Sultan Cem Rodos da otuz üç gün kalmış ve 1 Eylül 1482 de buradan ayrılarak Fransa'ya hareket etmiştir. Fransa yolculuğu altı hafta sürmüştür. Sultan Cem can ve mal güvenliği ikamet ettiği ülkelerin güvencesi altında olmasına rağmen Anadolu'dan ayrılışından itibaren esir durumunda kalmıştır. II. Bayezid kardeşini ele geçirmenin yollarını ararken onun destekçisi olduğunu düşündüğü Gedik Ahmet Paşa'yı öldürtmüştür. II. Bayezid, Sul-

tan Cem'in oğlu Oğuz Han da etrafındaki sevenleri tarafından padişahlık için tahrik edileceği şüphesiyle öldürtmüştür. Bu sırada Fransa Kral'ı XI. Louise ölmüş, bu sebeple ülkede çıkacak kargaşalar bahane edilerek Sultan Cem yanındaki adamlarından zorla ayrılmıştır. Eserde, Sultan Cem Osmanlıya karşı siyasi üstünlük sağlamak amacıyla Rodos ve Fransa arasında elde tutulmak istenen bir koz durumunda olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple Sultan Cem, birçok şato ve kulede esir tutulmuş adamları tarafından kaçırılma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Rodos şövalyelerinin esareti altında bulunmasının tepki çekmeye başlaması üzerine; Sultan Cem'in Fransa'dan alınıp Papa'ya verilmesi konusunda müzakereler yapılmış, 8 Eylül 1488 de anlaşmaya varılmıştır. Sultan Cem 4 Mart 1489 da İtalya topraklarına ayak basmıştır. Papa ile tanışma töreninden sonra kraliyet dairesine yerleştirilen Sultan Cem'in hayatı tamamen değişmiş, beş yıl sürecek olan şatafatlı bir dönem başlamıştır. Sultan Cem Papa VII. İnnocent arasında geçen görüşmelerde kendisine yapılan zulmü ve esaret günlerini anlatarak ayrılmak isteğini belirtmiş ise de olumlu bir cevap alamamıştır. Sultan Cem'in Mısır'a gitme isteğine karşılık Papa onun Macaristan'da ikamet etmesini uygun görmüştür. Ancak Sultan Cem Macar ordusu ile İslam'a ve Osmanlıya karşı yürümeyi ihanet olarak görüp bu fikirlere her seferinde kesin olarak karşı çıkmıştır.

Sultan Cem'i elinde tutan Avrupa bir Haçlı ordusu oluşturarak Sultan Cem'i bu ordunun başına geçirmek ve Türkleri İstanbul'dan çıkarmak niyetindedir. Macar Kralı Matyaş Korvin'in ölümü ile kurulmaya çalışılan birlik dağılır. Papa VII. İnnocent'in ölmesiyle Avrupa içerisinde Sultan Cem'e hâkim olma yarışı iyice kızışır. Fransa Kralı VIII. Charles, Osmanlıya karşı sefer etmek niyeti ile Sultan'ı Papa'dan ister. Papa VI. Alexandre, Sultan Cem gibi bir gelir kaynağından olmamak için Fransa'nın tekliflerine olumsuz yanıt verir. Sultan Cem'i himayesine almayı kararlaştıran Fransa Kralı VIII. Charles Roma'yı yirmi gün boyunca kuşatma altında tutar. Uzun müzakerelerden sonra Papa ile Kral 18 Ocak 1495 de anlaşmaya varır.

28 Ocak 1495 de VII. Charles'ın askerleriyle beraber Roma'dan Napoli'ye doğru harekete geçen Sultan Cem yolculuğa çıktıktan on sekiz gün sonra bilinmeyen bir hastalık nedeniyle hayatını kaybetmiştir. 24-25 Şubat 1495 gecesi seher vaktinde hayatını kaybettiğinde yaşı otuz altı sene iki ay sekiz gündür. Yazara göre ölüm sebebi hala bir sır olsa da, ortak görüş papalık tarafından geç etki eden bir zehir ile zehirlendiği yönündedir. Talihsiz Sultan Cem'in naşı da bir pazarlık konusu olduğundan Napoli Kralları, Papa ve Osmanlı imparatorluğu arasındaki anlaşmalar dört yıl sürmüştür. Anadolu'ya getirilen naşı ağabeyi Şehzade Mustafa'nın Bursa'daki türbesine defnedilmiştir.

Sultan Cem'in Ailesi (s.271-323); Annesi Çiçek Hatun ve Sırp asıllı olmadığı hakkında, Sultan Cem'in karısı, Sultan Cem'in çocukları, Sultan Cem'in resimleri hakkında bölümlerinden ve alt başlıklardan oluşmaktadır.

Yazar Sultan Cem'in annesi Çiçek Hatun'un Sırp olduğunu iddia eden görüşlere karşı çıkmış, bu düşüncenin temelinde haçlı zihniyeti ve Türk düşmanlığı olduğunu belirtmiştir. Çiçek Hatun'un Sırp olduğunu iddia eden yazarların görüşleri ve kaynakları ayrıntılı olarak ele alınmış, bu bilgilerin kaynak teşkil etmediği belirtilmiştir. Yazar, Çiçek Hatun'un bir Türkmen beyinin kızı olduğu görüşündedir. Sultan Cem'in eşi hakkında bilgimiz yoktur. İlk çocuğu Oğuz Han 5 Nisan 1480 de Konya da doğmuştur. II. Bayezid'in emriyle iki yaşında iken boğdurularak öldürülmüştür. Sultan Cem'in diğer oğlu Murad'ın doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Hristiyan Avrupa ve Papa şehzade Murad'ı da babası gibi Osmanlıya karşı bir üstünlük vesilesi olarak kullanmak istemişlerdir. Şehzade Murad Rodos'un alınmasıyla Kanuni Sultan Süleyman zamanında bir oğlu ile birlikte öldürülmüştür. Sultan Cem'in Mısır'da doğan Gevher-Mülk Sultan adında bir de kızı vardır. Gevher-Mülk Sultan memluk sultanı Kaytbay'ın oğlu II. Mehmed ile evlenmiştir. Gevher Mülk Hatun eşinin ölümünden sonra II. Bayezid tarafından Mısırdan İstanbul'a getirilmiştir. İkinci evliliğini burada Sultan Cem'in sadık adamlarından Kapıcıbaşı Sinan Bey'in oğlu Mustafa Bey ile yapmıştır.

Birinci bölümün son kısmını Sultan Cem'in resimleri hakkındaki bölümü oluşturmaktadır. Sultan Cem'e ait olduğu iddia edilen resimler kitapta verilmiştir. Bu resimlerin gerçekten Sultan Cem'e ait olup olmadığı çok yönlü bir şekilde tahlil edilmiştir.

İkinci bölüm (s.325-411) "*Sultan Cem'in Edebî Kişiliği*" başlığı altında toplanmıştır. Bu bölüm Eğitimi, Sultan Cem'in Şairliği Üzerine Araştırmalar ve Geçmişten Günümüze Yazılanlar Hakkında, Sultan Cem'in Şairliği, Sultan Cem'in Şiirlerinin Sınıflandırılması, Sultan Cem'in Çağını Aşan Tesirlerinden Örnekler, Sultan Cem'in Şiirlerinde İşlenen Değişik Temalar, Üslûpta Şekil Özellikleri son olarak da, Sultan Cem'in Mu'ammaları alt başlıklarından oluşmaktadır.

Bu bölümde Sultan Cem'in eğitimi üzerinde daha çok durulmuştur. Buna göre O, dört yaş dört aylık olduğunda eğitime verilmiştir. Annesinden Rumca ve İtalyanca öğrenmiştir. Sultan Cem Kastamonu sancağına gönderildiği vakit yanında ulema ve ümeradan birçok kişi görevlendirilmiştir. Kastamonu o dönemde âlim ve şairlerin yaşadığı ilim ve sanat merkeziydi. Sultan Cem Şeyh İsmail bin İbrahim'den Farsça, şair nedimlerinden Karmanlı Âynî'den Arapça dersleri almıştır. Konya sarayına taşındığı vakit etrafında âlim ve şairlerden oluşan bir sınıf kurmuştur.

Sultan Cem şiire büyük ilgi göstermiş kendi de zamanla usta bir şair olmuştur. Sultan Cem'in yazdığı şiirler ayrı bir araştırma konusu olacak kadar derin bir mevzudur. Tezkirecilerin, araştırmacıların Sultan Cem'in şairliği hakkındaki görüşleri eserde ele alınmıştır. Sultan Cem'in şairliği hakkında ki yanlış değerlendirmelere kitapta açıklık getirilmiştir. Sultan Cem'i nazireci olarak niteleyip iyi bir şair olmağını söyleyenlerin yanıldığı ve iddialarının asılsız olduğu belirtilmiştir. Sultan Cem aşk ve duygu yüklü bir şairdir. Ayrıca tasavvufi düşüncelere sahip geniş görüşlü bir dindar olarak da şiirler yazmıştır. Yaşadığı dönemin hayatına etkileri şiirine yansımıştır. Esaretinden önce yazdığı gazelleri ve dini konulu kasideleri şiirleri arasındaki çoğunluk kısmı oluşturur. Hayatının esaret döneminde yazdığı gazelleri, din dışı kasideleri ve mersiyeleri vardır. Sultan Cem'in ustalıklı yazdığı birçok şiir asırlar sonra çeşitli şairlere tesir etmiştir. Bu şairlerde Sultan Cem'in izleri açıkça görülebilmektedir.

Sultan Cem duygu ve düşüncelerini şiirlerinde kolay ifade eden bir şairdir. Dini konulu şiirlerinde Arapça kelimeler ve isim tamlamaları çoğunluktadır. Kasidelerinde dili gazellerine göre daha sade olsa da burada da Farsçanın etkileri görülmektedir.

Üçüncü bölüm (s.413-440) "*Sultan Cem'in Eserleri*" ana başlığı altında toplanmıştır. Divanları, Mesnevileri, Mektupları kısımlarından ve alt başlıklarından oluşmaktadır.

Sultan Cem'in Türkçe ve Farsça olmak üzere iki divanı vardır. Farsça divanı içerisinde 93 varak Farsça şiir 94 varak Türkçe şiir vardır. Divanından sonra en önemli eseri *Cemşid ü Hurşid* adlı mesnevisidir. Kütahya ve Ankara'da olmak üzere iki nüshası mevcuttur. Sultan Cem'in bundan başka *Fal-ı Reyhân-ı Sultan Cem* adında bir mesnevisi daha vardır. Bu bölüm içerisinde divanlarından ve mesnevilerinden örnekler sadeleştirilmiş şekilleriyle verilmiştir. Eserlerine son olarak mektupları kısmı dâhil edilmiştir. Mektuplarından elde olanlar belirtilmiş, ancak redifli manzum mektubu bu bölümde tam olarak verilmiştir.

Dördüncü bölüm (s.441-644) "*Sultan Cem'in Eserlerinden Seçmeler*" adlı son bölümdür. Bu bölüm Türkçe Divanından Seçmeler, *Cemşid ü Hurşid*'den Seçmeler, *Fal-ı Reyhân-ı Sultan Cem* alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümde Sultan Cem'in eserlerinden alınan örneklerin sadeleştirilmiş şekilleri de eserde verilmiştir. Bazı şiirlerin tahlilleri de bu bölümde mevcuttur.

Kaynaklar (s.645-654) kısmı, oldukça zengin yapıdadır. Bu konuda ulaşılmayan kaynak kalmamıştır. Bu meyanda Topkapı Sarayı Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Kepeci Tasnifi, İstanbul Atatürk Kitaplığı ve Vatikan kütüphanesinden faydalanılmıştır.

İndex (s.655-664) alfabetik sıralı bir şekilde verilmiştir. Metinde geçen bütün şahıs ve terimleri bulmak mümkündür. Bu da eserin kullanımını kolaylaştırmıştır.

Görüldüğü gibi; *Sultan Cem Hayatı, Esareti, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirleri* adlı eser tarihi bir şahsiyetin hayatını anlatmakla kalmamış, mirasçısı olduğumuz Osmanlı İmparatorluğunun bazı yönlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Büyük bir çabanın sonucu olan eserin tarafsızlığı, bilimselliği ve titizliği eserde ispatlanmıştır. Sultan Cem'i anlatan eserlere bakıldığında, bunların belirli önyargıları ve zihinlerindeki karalamaları ispat amaçlı yazıldıkları görülecektir. Tanıtmaya çalıştığımız eseri diğerlerinden ayıran husus, eserin arşiv kaynakları ve birinci elden kaynaklara dayanarak tamamen bilimsel bir amaçla hazırlanmış olmasıdır. Titiz bir çalışmanın sonucu olan bu eser ele aldığı konuda önemli bir kaynak niteliğinde olacaktır.